

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טופסי התפילות הקבועות ודיני טעויות בנוסח

נוסח תפילת העמידה ותפילת הביננו

(כ"ח ב') **משנה:** (1) רבן גמליאל אומר: בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה. (2) רבי יהושע אומר: מעין שמונה עשרה. (3) רבי עקיבא אומר: אם שגורה תפלתו בפיו, מתפלל שמונה עשרה. ואם לאו, מעין שמונה עשרה.

(כ"ט א') (ומברר) מאי מעין שמונה עשרה? רב אמר: מעין כל ברכה וברכה (אומר בקיצור, ומברך על כל אחת ואחת¹). ושמואל אמר: הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח לנו להיות גאולים, ורחקנו ממכאובינו, ודשננו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידיך, וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך, ובעריכת נר לבן ישי משיחך. טרם נקרא אתה תענה. ברוך אתה ה' שומע תפלה. לייט עלה אביי אמאן דמצלי הביננו.

אמר רב נחמן אמר שמואל: כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו, חוץ ממוצאי שבת וממוצאי ימים טובים, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת (ואין ברכה נפרדת לחונן הדעת שאפשר להוסיף שם הבדלה).

מתקיף לה מר זוטרא: ונכללה מכלל (יכלול הבדלה בתוך הביננו, כדרך שהוא כוללה בחונן הדעת, ויאמר) "הביננו ה' אלהינו, המבדיל בין קודש לחול (לדעת דרכיך וכו')!" קשיא.

אמר רב ביבי בר אביי: כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו, חוץ מימות הגשמים (=בחורף), מפני שצריך לומר שאלה (ותן טל ומטר) בברכת השנים (ובהביננו אין ברכה בפני עצמה לברכת השנים, ואי אפשר להוסיף שאלת גשמים).

1. "אתה חונן לאדם דעת, ברוך אתה ה' חונן הדעת. השיבנו אבינו לתורתך, ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה", וכן כולם. רא"ה (ואת שלוש הראשונות ושלוש אחרונות מתפלל במילואן). ודעת רבינו חננאל (כ"ט א', ד"ה מאי), שצריך לומר בברכה רביעית, חננו מאיתך דעה (דאל"ה, אינו בקשה אלא שבח).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מתקיף לה מר זוטרא: ונכללה מכלל ודשננו בנאות ארצך ותן טל ומטר!

(ומתרץ) אתי לאטרודי (לטעות). (ומקשה) אי הכי, הבדלה בחונן הדעת נמי אתי לאטרודי! אמרי: התם כיון דאתיא בתחילת צלותא, לא מטריד. הכא כיון דאתיא באמצע צלותא, מטריד.

גרסינן להלן בפרקין (ל' א'):

הביננו בעי לצלויי ג' קמייתא וג' בתרייתא. וכי מטי לביתיה, לא בעי למהדר לצלויי. הביננו מעומד (ולא מהלך).

שיטות הראשונים

תפילת הביננו: פסק הרמב"ם כרבי עקיבא². וכתב הרי"ף, וקאמרי רבנן הני מילי בשעת הדחק. אבל שלא בשעת הדחק, אין מתפלל הביננו. ותוספות וריטב"א כתבו שדווקא בעיר אסור (כדלייט אב"י אמאן דמצלי הביננו). אבל בדרך מותר³. ורבנו יונה כתב, שאם עומד במקום שהוא טרוד וירא שיפסיקוהו או שלא יוכל להתפלל בכוונה תפילה ארוכה כל כך, אפילו בעיר מתפלל הביננו בימות החמה. וכן פסק השו"ע⁴ ככל הראשונים.

תפילת הביננו במוצ"ש: דעת הרי"ף גיאת והרשב"א, שמתפלל הביננו במוצ"ש⁵. ודעת רב האי גאון, רי"ף, רמב"ם, רא"ש ורבנו יונה, שאינו מתפלל⁶. וכן פסק השו"ע⁷.

2. שרק אם שגורה תפילתו בפיו מתפלל שמונה עשרה. "אָבֵל אִם הָיָה טְרוּד וְדָחֹק או שְׁקָצָה לְשׁוֹנוֹ - מִתְפַּלֵּל שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וּבִרְכָּה אַחַת מֵעֵין כָּל הָאֲמָצְעִיּוֹת, וְשִׁלֵּשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וַיֵּצֵא יָדָיו חֹבְתוֹ."
3. וכתב המשנ"ב (ק"י ס"ב) שגם כשהוא בדרך יתפלל הביננו דוקא כשירא שיפסיקוהו עוברי דרכים. דאי לאו הכי, אפילו בדרך טוב יותר שיתפלל כל הי"ח ברכות בהליכה או בישיבה, מלהתפלל הביננו בעמידה.
4. או"ח ק"א. וכתב המשנ"ב (ס"א) שאם התפלל הביננו שלא בשעת הדחק, בדיעבד יצא ואין צריך לחזור ולהתפלל, ושהאליה רבא מחמיר אפילו בדיעבד. וכתבו האחרונים דאם רואה שזמן התפילה עובר אם יתפלל ארוכה, מותר לכתחלה להתפלל הביננו (בימות החמה). מקורות - רמב"ם (הל' תפילה בב; פירוש המשנה).
5. דרב ביבי בר אב"י דהוא בתרא קאמר כל השנה מתפלל אדם הביננו חוץ מימות הגשמים. ודוקא חוץ מימות הגשמים קאמר, ואפילו במוצאי שבתות וימים טובים (כדמשמע בהמשך הסוגיא, עיי"ש).
6. כדאמר משמיה דשמואל. ואע"ג דסליק בקשיא, לא אדחיא ליה, כיוון דלא סלקא בתיובתא אלא בקושיא,

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תפילת הבינונו בימות הגשמים: כתב הרשב"א, מיהו בימות הגשמים משמע דלא מצלי לה. ואינו כוללה, דלמא אתי לאטרודי⁸. **ורבינו מנוח** כתב, שאם בטוח דלא ליתי לאיטרודי, רשאי⁹. וכן כתב **המאירי** בשם **גדולי המפרשים** שמותר בשעת הדחק, ושאין הכל מודים בה¹⁰. וכעין זה **במכתם** בשם **ראב"ד**¹¹. **והשו"ע**¹² פסק שאינו מתפלל הבינונו בימות הגשמים.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קי)

א. בְּשַׁעַת הַדַּחֲק, כְּגוֹן שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ; או שֶׁהִיא עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֶׁהוּא טָרוּד וְיֵרָא שִׁיפְסִיקוּהוּ; או שֶׁלֹא יוֹכֵל לְהִתְפַּלֵּל בְּכוֹנָה תְּפִלָּה אֲרָכָה, מִתְפַּלֵּל אַחֵר ג' ראשונות: הַבִּינֵנו, וְאוֹמֵר אַחֲרֶיהָ ג' אַחֲרוֹנוֹת, וְצָרֶיךָ לְאִמְרָם מַעֲמָד; וְכַשִּׁיגִיעַ לְבֵיתוֹ, אֵין צָרֶיךָ לַחֲזֹר וּלְהִתְפַּלֵּל. וְאִינוֹ מִתְפַּלֵּל הַבִּינֵנו בִּימֹת הַגֶּשְׁמִים, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וַיּוֹם טוֹב.

תפילת קבע ותחנונים

(כ"ח ב') **משנה:** רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע, אין תפלתו תחנונים.

(כ"ט ב') (ומברר) מאי קבע?

(1) אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא: כל שתפלתו דומה עליו כמשוי.

דדילמא אי עיינינן בה משכחינן לה פירוקא, ומשום קושיא לא דחינן לה.

7. או"ח ק"א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה): ועיין בפמ"ג שמסתפק לומר דאפילו בדיעבד אם התפלל הבינונו באלו הימים וכלל בתוכו, אפשר דלא יצא, דעבר על תקנת חז"ל. מקורות - רמב"ם (הל' תפילה ב,ד). רב האי (הו"ד ברשב"א). רשב"א (כ"ט א', ד"ה מתקיף).

8. דהא פריק מאי דאקשי עליה מר זוטרא, דכיון דבאמצע צלותיה הוא אתי לאטרודי.

9. והובאה דעתו בכסף משנה, וכתב עליו: ובקשתי לו חבר ולא מצאתי.

10. וכתב המאירי, ובחבורי קצת רבני צרפת ראיתי שכוללים בה שאלה בשם תלמוד המערב: וברך שנותינו בגשמי ברכה.

11. זה לשונו: וכתב הראב"ד ז"ל, דכיון דבדרך מתפלל הבינונו אפילו בימות הגשמים, מוטב דנכלל בה הבדלה בחונן הדעת ושאלה בברכת השנים, ולא חיישינן לאיטרודי דעתיה, דאי לאו הכי, לא מצי מדכר להו כלל.

12. או"ח ק"א. מקורות - רשב"א (כ"ט א', ד"ה מתקיף). מאירי (כ"ח ב', ד"ה לא הותר).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(2) ורבנן אמרי: כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים.

(3) רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: כל שאינו יכול לחדש בה דבר. אמר רבי זירא:
אנא יכולנא לחדושי בה מילתא, ומסתפינא דלמא מטרידנא (אטעה).

(4) אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין דאמרי תרוייהו: כל שאין מתפלל עם דמדומי
חמה (תפילת שחרית עם הנץ החמה, ותפילת מנחה עם שקיעת החמה).

דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מצוה להתפלל עם דמדומי חמה. לייטי
עלה במערבא, אמאן דמצלי עם דמדומי חמה. מאי טעמא? דלמא מיטרפא ליה
שעתא.¹³

שיטות הראשונים

העושה תפילתו קבע: כתב בספר הנר בשם רבינו חננאל שהלכה כרבנן, דהיינו כל שאינו
אומרה בלשון תחנונים. **והרמב"ם** פסק כרבנן וכרבי אושעיא¹⁴, דלכתחילה לכולי עלמא
תרוייהו בעי, שיתפלל בלשון תחנונים, ושלא תיראה עליו כמשאוי. וכן פסק השו"ע¹⁵.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן צח)

ג. יתפלל דרך תחנונים, כרש המבקש בפתח, ובנחת, ושל א תראה עליו כמשא ומבקש
לפטר ממנה.

13. מימרא דרבי תנחום אמר ריב"ל המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו, הובאה בגמרא כ"ח ב', בדרך אגב.
ושיבצתיה להלן, פרק אין עומדין, ל"ד ב', בסוגיא דכריעה, וכפי ששיבץ הרמב"ם בהלכותיו.

14. זה לשונו: "כיצד היא הפונה? שיפנה לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה; לפיכך צריך
לישב מעט קדם התפלה כדי לכוון את לבו, ואחר כך יתפלל בנחת ותחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא
משוי, משליכו והולך לו; לפיכך צריך לישב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר."

15. או"ח צח, וכתב בבית"ל (ד"ה יתפלל) מה מאוד צריך האדם ליזהר בזה כי יש כמה פוסקים המצריכין לחזור
ולהתפלל מחמת זה, עיי"ש. מקורות - רמב"ם (הל' תפילה ד, טז). ספר הנר (כ"ט ב').

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טעה בטופס ברכה

(כ"ט א') אמר רב: טעה בכל הברכות כולן, אין מעלין אותו. בברכת המינים, מעלין אותו, חיישינן שמא מין הוא.

אמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא שלא התחיל בה (בברכה. שטעה ונבהל ולא ידע מהיכן יתחיל). אבל התחיל בה (וטעה באמצעיתה), גומרה (שכן מין לא היה מתחיל לאומרה).

א"ר תנחום אמר רב אסי: טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים, מחזירין אותו. שאלה בברכת השנים, **אין** מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה. והבדלה בחונן הדעת, אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס.

מיתיבי: טעה ולא הזכיר... שאלה בברכת השנים, מחזירין אותו!

(ומתרץ) לא קשיא, הא ביחיד (מחזירין אותו), הא בצבור (יחיד המתפלל עם הצבור).

(ומקשה) בצבור מאי טעמא לא, משום דשמעה משליח צבור? אי הכי האי "מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה", "מפני ששומע משליח צבור" מבעי ליה!

(ומתרץ) אלא אידי ואידי ביחיד, ולא קשיא, הא דאדכר קודם שומע תפלה (אין מחזירין אותו שיכול לאומרה בשומע תפילה). הא דאדכר בתר שומע תפלה.

(כ"ט ב') אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר רבי יהושע בן לוי: טעה ולא הזכיר של ראש חודש בעבודה, חוזר לעבודה. נזכר בהודאה, חוזר לעבודה. בשים שלום, חוזר לעבודה. ואם סיים, חוזר לראש.

אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא: הא דאמרן סיים חוזר לראש, לא אמרן אלא שעקר רגליו; אבל לא עקר רגליו, חוזר לעבודה.

(1) אמר רב נחמן בר יצחק (לקולא): הא דאמרן **עקר רגליו** חוזר לראש, לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו. אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, חוזר לעבודה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(2) איכא דאמרי (לחומרא): אמר רב נחמן בר יצחק: הא דאמרן כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה, לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, חוזר לראש (אם סיים, אפילו לא עקר רגליו).

שיטות הראשונים

לא הזכיר גבורות גשמים, האם יכול להשלימו בשומע תפילה: מבואר בגמרא ששאלת גשמים יכול להשלים בשומע תפילה. ולגבי גבורות גשמים, בירושלמי מבואר שיכול להשלים בשומע תפילה. וכן פסקו רבני צרפת. ודעת רי"ף, רמב"ם, רא"ש, ורבינו יונה, שהבבלי חולק, וסובר שהזכרת גשמים שבח, ואינו יכול לאומרה בשומע תפילה שהיא תחנונים. וכן פסק השו"ע¹⁶.

לא הזכיר גבורות גשמים, והזכיר טל: כתבו תלמידי רבינו יונה בשם רבני צרפת שאם הזכיר טל, אף על פי שלא הזכיר מטר, אין מחזירין אותו בשום ענין, ואפילו נזכר אחר שומע תפילה¹⁷. וכן פסקו הרמב"ם ושו"ע (קידה).

שכח שאלה בברכת השנים, ונזכר אחר שומע תפילה, ולא עקר רגליו: דעת בה"ג, רי"ף, רמב"ם, ראב"ד, ורא"ש, שחוזר לברכת השנים. ודעת רב האי גאון, ר"ח, רבני צרפת, ורבינו יונה, שחוזר לשומע תפילה. וכ"ה בירושלמי. והשו"ע¹⁸ פסק כדעה ראשונה.

שכח שאלה בברכת השנים, האם יכול לצאת משליח ציבור: בתירוץ ראשון אומרת

16. כן מבואר ממה שבדיני ברכת השנים (או"ח קידה) פסק שאם לא שאל מטר, ונזכר קודם שומע תפילה, אין מחזירין אותו, ושואל בשומע תפילה. ובדיני הזכרת רוח וגשם וטל (או"ח קיד) לא הזכיר כן. **ואם טעה וחסר בשאר ברכה דבר שהוא מעיקר הברכה**, כגון שחיסר עניין קיבוץ גלויות בתקע בשופר וכו' ראה דיון בביה"ל (קידה, ד"ה אם לא שאל), ושם מצדד דיכול להשלימו, ונשאר בצ"ע, עיי"ש.

17. כיון שאין הזכרה זו אלא שבח בלבד אם אינו מזכיר שבח הגשם כיון שמזכיר שבח הטל אין מחזירין אותו על זה אבל בברכת השנים שהיא ברכה לצורך שאנו שואלים המטר אם אמר טל בלבד מחזירין אותו מפני שהוא צריך לשאול וכשאנו אומר אלא טל בלבד נמצא שאנו שואל כלל שהטל אינו שאלה שבלא שאלתו הוא יורד לעולם כדאמרין בתעניות (דף ג א) שהטל והרוחות אינן נעצרין.

18. או"ח קידה. מקורות - ירושלמי (ברכות הב). תוספות (כ"ט ב', ד"ה הא). רבינו יונה (כ א ברי"ף, ד"ה והא). רב האי גאון וראב"ד (הו"ד ברשב"א). רשב"א (כ"ט א', ד"ה שאלה). רי"ף (תענית, א ב בדפיו). רמב"ם (הל' תפילה יט). רא"ש (סי' יד). רא"ה (כ"ט א', ד"ה א"ר תנחום). בה"ג (ברכות סוף פ"ה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הגמרא דבצבור אין מחזירין אותו, מפני ששומע משליח צבור. וכתבו הראשונים בשם **בה"ג** שכן הלכה. והוא הדין בשכח יעלה ויבוא, או כל דבר שצריך לחזור ולהתפלל, כיון דעתו וישמע מפי שליח צבור כל י"ח ברכות מראש ועד סוף, ויצא ידי חובתו. וכן פסק **השו"ע**¹⁹.

טעה ולא הזכיר של ראש חודש בעבודה: פסקו **כל הפוסקים** כלישנא בתרא, דלעולם חוזר עד דאיכא תרתין, דלא עקר את רגליו וגם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו. וכ"פ **השו"ע**²⁰.

נזכר לאחר שסיים הברכה, לפני שהתחיל ברכה שאחריה: דעת **ראבי"ה**, שיאמר שם האזכרה^{21, 22}. ודעת **ר"י הזקן**, דכיון שכבר סיים כל הברכה ולא נזכר, כמי שטעה והתחיל האחרת דיינינן ליה ואין מחזירין אותו²³. ולזה נוטה דעת **רבינו יונה**²⁴ וכן פסק **השו"ע**²⁵.

19. או"ח קכד, כדאמרין בשלהי ראש השנה (ל"ד ב'): כשם שהוא מוציא את שאינו בקי, כך מוציא את הבקי. ואע"פ שלדעת רבנן אינו פוטר אלא את שאינו בקי, והלכה כמותם בשאר ימות השנה (חוץ מראש השנה ויוה"כ), היינו דווקא היכא שלא התפלל כלל. אבל בהתפלל וטעה, מודים חכמים שמוציא אף את הבקי.

20. או"ח תכב, א. מקורות - רי"ף (כ א דפיו; הו"ד בתוספות). תוספות (ד"ה איכא). רמב"ם (הל' תפילה י). רא"ש (סי' טז).

21. כדאמרין (מ"ט ב') טעה ולא הזכיר של ראש חדש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל, אם לא פתח הטוב והמטיב. וכן הכי דינו אם לא פתח בתפלה בברכה שלאחריה. וכן נמי גבי יעלה ויבא דתפלה, אם לא פתח במודים. וכתב הרא"ש דלאו ראייה היא, דשאני התם שכבר סיים ברכת המזון, דהטוב והמטיב לאו דאורייתא, ואין שם הפסק באמצע הברכה, אבל הכא אם יחזירוהו לאותה ברכה בדבר שאין לחזור, הוי הפסק באמצע תפלתו. והגר"א הקשה (קיד, ס"ק יז) הא משם משמע איפכא, דאין אומרים שם! דאי אומרים שם, אמאי הוצרכו לתקן ברכה חדשה (ברוך שנתן וכו', יאמר רק רצה והחליצנו)? ועיי"ש.

22. ובשם רבינו אלחנן כתבו הראשונים שבכל אותם שאין מחזירין (כגון על הניסים, עגנו) כל זמן שלא פתח ברכה שאחריה, חוזר. וביאר רשב"א, דאפילו לפי דבריו, לא שהוא חוזר אותה ברכה, אלא שמזכיר המאורע קודם שיפתח ברכה אחרת. אבל ברבינו יונה מבואר שחוזר לראש הברכה.

23. דאמר טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה, חוזר לעבודה, משמע דמיד שסיים ברכת עבודה דיינינן לה בטעות, ולכך אמר לשון חוזר ואע"פ שלא התחיל עדיין ברכה אחרת.

24. **ובדעת הרא"ש יש לדון:** בריש פרק קמא דתענית (סי' א) הביא דברי ראבי"ה גבי הזכרת גבורות גשמים, ולא נחלק עליו. ובפרק תפילת השחר (סי' יז) נחלק על ה"ר אלחנן בדברים שאין מחזירין (כגון על הניסים), וסובר שכיון שסיים הברכה אינו רשאי לאומרה דהוי הפסקה. והביא דברי רבינו יונה שבסיום ברכה נחשב טעות (גבי יעלה ויבוא) וחוזר לרצה. והב"י (קידו, ביאר דבריו דנהי בדברים שאין מחזירין אותו נחשב סיום הברכה כטעות ואינו חוזר, בדברים המחזירין אותו לא חשיב כטעות.

25. או"ח קידו, (גבי גבורות גשמים), או"ח תכב (לענין יעלה ויבוא), כראבי"ה. או"ח רצד, ד (גבי אתה חוננתנו), כר"י. **והגר"א** (ס"ק יז) **נשאר בקושיא על דעת ראבי"ה, ומשמע שסובר כרבינו יונה.** ולגבי שכח שאלת גשמים, כתב מג"א שאם נזכר קודם שהתחיל 'תקע בשופר', אומרו שם (כראבי"ה). וכתב משנ"ב (קיד, ס"ק טו) שיותר טוב שיאמר בשומע תפילה, דיצא לכו"ע, עיי"ש.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

גבי דברים שאין מחזירים אותם, ובדברים המחזירים אותם, פסק **כראבי"ה**, שיאמר במקום שנזכר.

אמר ברוך אתה ד', ונזכר שטעה: כתב **ריטב"א** בשם **הרב החסיד** שאפילו אמר ברוך אתה ד', מסיים כקורא בתורה למדני חקיק, ונמצא שלא סיים ברכתו, וחוזר לאומרה כראוי אף במקום שלא אמרו להחזיר, שאין זו חזרה.^{26, 27}

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קיד)

ה. בימות הגשמים, אם לא אמר מוריד הגשם, מחזירין אותו; והני מלי שלא הזכיר טל, אבל אם הזכיר טל, אין מחזירין אותו.

ו. במה דברים אמורים שמתחזירין אותו? כשלא אמר בימות הגשמים מוריד הגשם, הינו כשסים כל הברכה והתחיל ברכה שאחריה, ואז חוזר לראש התפלה; אבל אם נזכר קדם שסים הברכה, יאמר במקום שנזכר; ואפלו אם סיים הברכה, ונזכר קדם שהתחיל אתה קדוש, אין צריך להחזיר, אלא אומר: משיב הרוח ומוריד הגשם, בלא חתימה.
הגה: שלשה ברכות הראשונות חשובות כאחת, ובכל מקום שטעה בהם, חוזר לראש, בין שהוא יחיד בין שהוא צבור (טור).

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קיז)

ד. אם לא שאל מטר בימות הגשמים, מחזירין אותו...
ה. אם לא שאל מטר, ונזכר קדם שומע תפלה, אין מחזירין אותו, ושואל בשומע תפלה. (ואם היה לו תענית וצריך לומר עננו, יאמר השאלה קדם עננו) (אבודרהם), ואם לא נזכר עד

מקורות - ראבי"ה (ח"ג, הל' תענית סי' תתמו). רבינו יונה (כ א ברי"ף, ד"ה ואם טעה). רבינו אלחנן (הו"ד בתוספות ורא"ש ועוד). תוספות (ל' ב', ד"ה מסתברא). רא"ש (סי' יז; תענית אא). מרדכי (ריש תענית, סי' תריג), הגהות מיימוניות (הל' תפילה, יח, אות ו). ריטב"א (תענית, ג' ב', ד"ה ושמעתי מאחד מרבתי). רשב"א (חיל ברכות, כ"ט א', ד"ה כתב רבינו אלחנן).

26. וכתב: ואין כן דעת גדולי הצרפתים ז"ל, אלא כל שהתחיל בחתימה חותם והולך לדרכו במקום שאין מחזירין אותו, אבל במקום שמחזירין אותו עושה כן וחוזר לדינו. עיי"ש.

27. והמשנ"ב (קיד ס"ק לב) כתב כסברת הריטב"א. ובאגרות משה (או"ח, ח"ד סימן צג) הביא דברי הריטב"א, וכתב שהוא תמוה מאד! הא ודאי ברור ופשוט שאסור ללמוד אף פסוקי תורה באמצע התפלה ובאמצע ברכות, והלומד באמצע הוא הפסק גמור ובטל ברכה זו! וצע"ג. ולכן למעשה לא נראה שיעשו כן (אלא כראבי"ה, וכפסק השו"ע).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אחר שומע תפלה, אם לא עקר רגליו, חוזר לברכת השנים; ואם עקר רגליו, חוזר לראש התפלה; ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אף על פי שעדין לא עקר רגליו, כעקורים דמי; ואם נזכר אחר שחתם שומע תפלה, קדם שהתחיל רצה, נראה שאומר ותן טל ומטר, ואחר כך אומר רצה.
(או"ח, הלכות ראש חודש, סימן תכב)

א. ערבית, שחרית ומנחה, מתפלל י"ח ברכות ואומר יעלה ויבא ברכה... לא אמרו שחרית ומנחה, מחזירין אותו. ואם נזכר קדם שהתחיל מודים, אומר במקום שנזכר. ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים, אם נזכר קדם שהשלים תפלתו, חוזר לרצה. ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו, חוזר לראש. ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו ונזכר אחר שהשלים תפלתו קדם שיעקר רגליו, חוזר לרצה...

תפילה במקום סכנה

(כ"ח ב') משנה: רבי יהושע אומר: ההולך במקום סכנה (ואינו מיושב בדעתו) מתפלל תפלה קצרה, ואומר: הושע ה' את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת העבור (כפי שמפרשת הגמרא, להלן כ"ט ב', רב חסדא אמר מר עוקבא: אפילו כשאתה מתמלא עליהם עברה. ולא יכא דאמרי: אפילו כשעוברים על דברי תורה) יהיו צרכיהם לפניך. ברוך אתה ה' שומע תפלה.

(כ"ט ב') תנו רבנן: המהלך במקום גדודי חיה ולסטים, מתפלל תפלה קצרה. ואיזה היא תפלה קצרה?

רבי אליעזר אומר: עשה רצונך בשמים ממעל, ותן נחת רוח ליראיך מתחת, והטוב בעיניך עשה. בא"י שומע תפלה.

רבי יהושע אומר: שמע שועת עמך ישראל, ועשה מהרה בקשתם. בא"י שומע תפלה.

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: שמע צעקת עמך ישראל, ועשה מהרה בקשתם. בא"י שומע תפלה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אחרים אומרים: צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו, ולכל גויה וגויה די מחסורה. ברוך אתה ה' שומע תפלה.

אמר רב הונא: הלכה כאחרים.

(ל' א') מאי איכא בין הביננו לתפלה קצרה? הביננו, בעי לצלויי ג' קמייטא וג' בתרייתא, וכי מטי לביתיה, לא בעי למהדר לצלויי. בתפלה קצרה לא בעי לצלויי לא ג' קמייטא ולא ג' בתרייתא, וכי מטי לביתיה, בעי למהדר לצלויי (שהרי לא התפלל כלום מתפילת שמונה עשרה).

והלכתא - הביננו מעומד. תפלה קצרה, בין מעומד בין מהלך.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תפילה, סימן קי)

ג. ההולך במקום גדודי חיה ולסטים, מתפלל: צרכי עמך מרבים וכו', ואינו צריך לא לג' ראשונות ולא לג' אחרונות; ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך, ואם יכול לעמד עומד, וכשיגיע לישוב ותתקרב דעתו, חוזר ומתפלל תפלת י"ח ברכות (ואם לא חזר להתפלל, הוי כאלו שכח להתפלל לגמרי, ונתבאר לעיל סי' ק"ח) (כן משמע בבית יוסף).